Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΡΑΝΤΟΥ
της 9ης Μαρτίου 2023 [1]

Υπόθεση C-169/22

Fractal Insolvență SPRL, υπό την ιδιότητα του συνδίκου πτώχευσης της Groenland Poultry SRL
κατά
Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură – Centrul Județean Dâmbovița

[αίτηση του Curtea de Apel București
(εφετείου Βουκουρεστίου, Ρουμανία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινή γεωργική πολιτική – Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) – Μέτρα στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης – Ενισχύσεις για την καλή διαβίωση των ζώων – Κανονισμός (ΕΚ) 1974/2006 – Άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′– Άρθρο 47, παράγραφος 1 – Μεταβίβαση της γεωργικής εκμετάλλευσης σε νέο δικαιούχο – Μεταγενέστερη παύση των γεωργικών δραστηριοτήτων του εν λόγω δικαιούχου – Περιπτώσεις ανωτέρας βίας ή εξαιρετικές περιπτώσεις – Υποχρέωση εν όλω ή εν μέρει επιστροφής της χορηγηθείσας ενίσχυσης – Αρχή της αναλογικότητας»

I. Εισαγωγή

1. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 44, παράγραφος 1 και παράγραφος 2, στοιχείο α′, και του άρθρου 47, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1974/2006 [2] για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ).

2. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Fractal Insolvență SPRL, ως συνδίκου πτώχευσης της Groenland Poultry SRL (στο εξής: Groenland Poultry), και του Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură – Centrul Județean Dâmbovița (οργανισμού πληρωμών και παρέμβασης για τη γεωργία – νομαρχιακού κέντρου Dâmbovița, Ρουμανία, στο εξής: APIA) σχετικά με αποφάσεις με τις οποίες ο APIA επέβαλε στην Groenland Poultry, λόγω παύσης των γεωργικών δραστηριοτήτων της, την υποχρέωση να επιστρέψει το σύνολο των ενισχύσεων για την καλή διαβίωση των ζώων που χορηγήθηκαν κατά τη διάρκεια της πενταετούς περιόδου δέσμευσης.

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

[2] Κανονισμός της Επιτροπής της 15ης Δεκεμβρίου 2006 (ΕΕ 2006, L 368, σ. 15), όπως τροποποιήθηκε με τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) 679/2011 της Επιτροπής, της 14ης Ιουλίου 2011 (ΕΕ 2011, L 185, σ. 57) (στο εξής: κανονισμός 1974/2006).

3. Σύμφωνα με τη σχετική υπόδειξη του Δικαστηρίου, οι παρούσες προτάσεις θα επικεντρωθούν στην ανάλυση του δεύτερου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος. Τα εν λόγω προδικαστικά ερωτήματα αφορούν κατ' ουσίαν το αν, και σε ποιο μέτρο, το άρθρο 44, παράγραφος 1 και παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1974/2006 έχει την έννοια ότι ο διάδοχος γεωργός στον οποίο μεταβιβάστηκε γεωργική εκμετάλλευση και ο οποίος ανέλαβε επίσης πολυετή δέσμευση στο πλαίσιο ενίσχυσης για την καλή διαβίωση των ζώων χρηματοδοτούμενης από το ΕΓΤΑΑ υποχρεούται, εάν παύσει οριστικά τις δραστηριότητές του πριν από τη λήξη της περιόδου δέσμευσης, να επιστρέψει το σύνολο των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου, περιλαμβανομένων εκείνων που χορηγήθηκαν στους προγενέστερους δικαιούχους.

4. Μολονότι είχε την ευκαιρία να ερμηνεύσει ορισμένες διατάξεις του κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 [3], το Δικαστήριο καλείται για πρώτη φορά να αποφανθεί επί της ερμηνείας του άρθρου 44 του κανονισμού 1974/2006 [4].

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Ο κανονισμός 1698/2005

5. Ο κανονισμός 1698/2005 [5] καταργήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013 [6].

6. Το άρθρο 36, στοιχείο α', σημείο v, του κανονισμού 1698/2005 όριζε ότι η προβλεπόμενη για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου στήριξη αφορά τα μέτρα που στοχεύουν στην αειφορική χρήση της γεωργικής γης μέσω ενισχύσεων για την καλή διαβίωση των ζώων.

7. Το άρθρο 40 του εν λόγω κανονισμού όριζε τα εξής:

«1. Η στήριξη για την καλή διαβίωση των ζώων που προβλέπεται στο άρθρο 36 στοιχείο α) σημείο v) χορηγείται σε γεωργούς οι οποίοι αναλαμβάνουν εθελοντικά δεσμεύσεις για την καλή διαβίωση των ζώων.

2. Οι ενισχύσεις για την καλή διαβίωση των ζώων καλύπτουν μόνο δεσμεύσεις που υπερβαίνουν τόσο τα σχετικά υποχρεωτικά πρότυπα […] όσο και άλλες σχετικές υποχρεωτικές απαιτήσεις που θεσπίζονται από την εθνική νομοθεσία και προσδιορίζονται στο πρόγραμμα.

[3] Κανονισμός του Συμβουλίου της 20ής Σεπτεμβρίου 2005 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) (ΕΕ 2005, L 277, σ. 1). Βλ. αποφάσεις της 12ης Σεπτεμβρίου 2013, Slancheva sila (C-434/12, EU:C:2013:546), και της 7ης Ιουλίου 2016, Občina Gorje (C-111/15, EU:C:2016:532).

[4] Βλ., εντούτοις, απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 2023, Zamestnik izpalnitelen direktor na Darzhaven fond «Zemedelie» (C-343/21, EU:C:2023:111), και προτάσεις της γενικής εισαγγελέα L. Medina στην ίδια υπόθεση (EU:C:2022:696) σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 45, παράγραφος 3, του κανονισμού 1974/2006.

[5] Όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 74/2009 του Συμβουλίου, της 19ης Ιανουαρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 30, σ. 100) (στο εξής: κανονισμός 1698/2005).

[6] Κανονισμός για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 487).

Οι δεσμεύσεις αυτές αναλαμβάνονται κατά γενικό κανόνα για περίοδο μεταξύ πέντε και επτά ετών. […]

3. Οι ενισχύσεις χορηγούνται ετησίως και καλύπτουν το πρόσθετο κόστος και το διαφυγόν εισόδημα που απορρέουν από την αναληφθείσα δέσμευση. Εάν χρειάζεται, μπορούν να καλύπτουν επίσης το κόστος της συναλλαγής.

Η στήριξη περιορίζεται στο μέγιστο ποσό που καθορίζεται στο Παράρτημα Ι.»

8. Κατά το άρθρο 74, παράγραφος 1, του ως άνω κανονισμού:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα νομοθετικά, κανονιστικά και διοικητικά μέτρα […] για να εξασφαλίζουν την αποτελεσματική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της [Ένωσης].»

2. Ο κανονισμός 1974/2006

9. Ο κανονισμός 1974/2006 καταργήθηκε με τον κατ' εξουσιοδότηση κανονισμό (ΕΕ) 807/2014 της Επιτροπής, της 11ης Μαρτίου 2014, για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και για τη θέσπιση μεταβατικών διατάξεων[7]. Εντούτοις, ο κανονισμός 1974/2006 εξακολουθούσε να εφαρμόζεται σε πράξεις υλοποιούμενες σύμφωνα με προγράμματα εγκεκριμένα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή βάσει του κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 πριν από την 1η Ιανουαρίου 2014.

10. Κατά το άρθρο 1 του κανονισμού 1974/2006:

«Ο παρών κανονισμός θεσπίζει λεπτομερείς κανόνες για την εφαρμογή του κανονισμού [1698/2005] όσον αφορά τις αρχές και τους γενικούς κανόνες για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης, ειδικές και κοινές διατάξεις για μέτρα αγροτικής ανάπτυξης, διατάξεις περί επιλεξιμότητας και διοικητικές διατάξεις, εξαιρουμένων των διατάξεων για τους ελέγχους.»

11. Το άρθρο 44 του εν λόγω κανονισμού όριζε τα εξής:

«1. Εάν, κατά την περίοδο εκπλήρωσης μιας δέσμευσης που έχει αναληφθεί ως προϋπόθεση για τη χορήγηση συνδρομής, ο δικαιούχος μεταβιβάσει εξ ολοκλήρου ή εν μέρει την εκμετάλλευση σε άλλο πρόσωπο, το πρόσωπο αυτό δύναται να τον υποκαταστήσει στη δέσμευση για το υπόλοιπο της περιόδου. Εάν αυτό δεν συμβεί, ο δικαιούχος υποχρεούται να επιστρέφει τις ενισχύσεις που έχει εισπράξει.

2. Τα κράτη μέλη δύνανται να μην απαιτήσουν την επιστροφή που αναφέρεται στην παράγραφο 1, στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) σε περίπτωση οριστικής παύσης των γεωργικών δραστηριοτήτων δικαιούχου ο οποίος έχει ήδη εκπληρώσει σημαντικό μέρος της δέσμευσής του, και εφόσον δεν είναι εφικτή η ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης από διάδοχο γεωργό·

[7] ΕΕ 2014, L 227, σ. 1.

β) σε περίπτωση μεταβίβασης μέρους της εκμετάλλευσης ενός δικαιούχου κατά την περίοδο επέκτασης της ανειλημμένης δέσμευσης σύμφωνα με το άρθρο 27 παράγραφος 12 δεύτερο εδάφιο και εφόσον η μεταβίβαση δεν αφορά άνω του 50 % της έκτασης που καλυπτόταν από την ανάληψη δέσμευσης πριν από την επέκταση·

γ) σε περίπτωση μεταβίβασης ολόκληρης ή μέρους της εκμετάλλευσης ενός δικαιούχου, με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος, σε έναν οργανισμό του οποίου ο βασικός στόχος είναι η διαχείριση της φύσης, υπό τον όρο ότι η μεταβίβαση αποσκοπεί στη μόνιμη μεταβολή της χρήσης γης σε διατήρηση της φύσης και ότι από αυτήν προκύπτει σημαντικό όφελος για το περιβάλλον.

3. Σε περίπτωση ήσσονος σημασίας μεταβολών στην κατάσταση της εκμετάλλευσης, τα κράτη μέλη δύνανται να λαμβάνουν ειδικά μέτρα ούτως ώστε να διασφαλίζεται ότι η εφαρμογή της παραγράφου 1 δεν παράγει αποτελέσματα ασυμβίβαστα προς την ανειλημμένη δέσμευση.

Η μείωση της έκτασης της εκμετάλλευσης έως 10 % της έκτασης που καλύπτεται από την ανάληψη δέσμευσης θεωρείται ήσσονος σημασίας μεταβολή για τους σκοπούς του πρώτου εδαφίου.»

12. Το άρθρο 45, παράγραφος 4, του ως άνω κανονισμού προέβλεπε τα ακόλουθα:

«Σε περίπτωση που ο δικαιούχος αδυνατεί να συνεχίσει την εκπλήρωση των δεσμεύσεων που ανέλαβε λόγω του ότι η εκμετάλλευσή του αποτελεί αντικείμενο αναδασμού ή δημοσίων μέτρων αναδασμού ή μέτρων αναδασμού εγκεκριμένων από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα μέτρα που απαιτούνται για την προσαρμογή των δεσμεύσεων στη νέα κατάσταση της εκμετάλλευσης. Εάν η προσαρμογή αποδειχθεί ανέφικτη, η δέσμευση παύει να ισχύει χωρίς να ζητείται επιστροφή για την περίοδο κατά την οποία ίσχυσε.»

13. Το άρθρο 47 του ίδιου κανονισμού προέβλεπε τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη δύνανται να κάνουν δεκτές τις ακόλουθες ιδίως περιπτώσεις ανωτέρας βίας ή εξαιρετικές περιπτώσεις, και παραιτούνται συνεπακολούθως από την απαίτηση επιστροφής, εν όλω ή εν μέρει, της ενίσχυσης που έλαβε ο δικαιούχος:

α) θάνατος του δικαιούχου·

β) μακροχρόνια ανικανότητα του δικαιούχου προς εργασία·

γ) απαλλοτρίωση σημαντικού τμήματος της εκμετάλλευσης, εφόσον αυτή δεν ήταν προβλέψιμη την ημέρα της ανάληψης της δέσμευσης·

δ) σοβαρή φυσική καταστροφή που έπληξε σημαντικά τη γεωργική έκταση της εκμετάλλευσης·

ε) καταστροφή, λόγω ατυχήματος, των κτιρίων της εκμετάλλευσης που προορίζονταν για την εκτροφή των ζώων·

στ) επιζωοτία που προσβάλλει το σύνολο ή μέρος του ζωικού κεφαλαίου του κατόχου της εκμετάλλευσης.

2. Οι περιπτώσεις ανωτέρας βίας ή οι εξαιρετικές περιπτώσεις κοινοποιούνται εγγράφως στην αρμόδια αρχή από τον δικαιούχο ή από τον έλκοντα εξ αυτού δικαιώματα, μαζί με τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία που κρίνονται ικανοποιητικά από την εν λόγω αρχή, εντός δέκα εργασίμων ημερών από τη στιγμή που ο δικαιούχος ή ο έλκων εξ αυτού δικαιώματα είναι σε θέση να πράξει αναλόγως.»

Β. Το ρουμανικό δίκαιο

14. Το άρθρο 17 του ordonanță de urgență a Guvernului nr. 66/2011 privind prevenirea, constatarea și sancționarea neregulilor apărute în obținerea și utilizarea fondurilor europene și/sau a fondurilor publice naționale aferente acestora[8] (έκτακτου κυβερνητικού διατάγματος 66/2011, περί προλήψεως, διαπιστώσεως και επιβολής κυρώσεων λόγω παρατυπιών κατά την είσπραξη και τη χρήση ευρωπαϊκών ή/και συναφών εθνικών δημόσιων πόρων) προβλέπει τα εξής:

«Κάθε πράξη η οποία σκοπεί τη διαπίστωση παρατυπίας και την εκκαθάριση απαιτήσεων του προϋπολογισμού που απορρέουν από την εν λόγω παρατυπία τελείται τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, λαμβανομένων υπόψη της φύσης και της σοβαρότητας της διαπιστωθείσας παρατυπίας, καθώς και της έκτασης και των δημοσιονομικών επιπτώσεών της.»

15. Το άρθρο 30, παράγραφος 1, του ordonanța de urgență a guvernului nr. 3/2015 pentru aprobarea schemelor de plăți care se aplică în agricultură în perioada 2015-2020 și pentru modificarea art. 2 din Legea nr. 36/1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură[9] (έκτακτου κυβερνητικού διατάγματος 3/2015, περί εγκρίσεως των καθεστώτων ενίσχυσης που εφαρμόζονται στον τομέα της γεωργίας κατά την περίοδο 2015-2020 και τροποποιήσεως του άρθρου 2 του νόμου 36/1991 περί γεωργικών επιχειρήσεων και άλλων μορφών ενώσεων στον τομέα της γεωργίας) ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της χρηματοδότησης, της διαχείρισης και του ελέγχου της κοινής γεωργικής πολιτικής, αναγνωρίζονται ως “ανωτέρα βία” και “εξαιρετικές περιστάσεις” οι ακόλουθες ιδίως περιπτώσεις:

[…]

στ) απαλλοτρίωση του συνόλου ή σημαντικού τμήματος της εκμετάλλευσης, εφόσον δεν ήταν προβλέψιμη κατά την ημέρα υποβολής της αίτησης.»

16. Κατά το άρθρο 31 του εν λόγω έκτακτου κυβερνητικού διατάγματος:

«1. Οι περιπτώσεις ανωτέρας βίας και οι εξαιρετικές περιστάσεις κοινοποιούνται εγγράφως στον APIA, μαζί με τα στοιχεία που αποδεικνύουν τη συνδρομή των περιπτώσεων που μνημονεύονται στο άρθρο 30, παράγραφος 1, εντός δεκαπέντε εργάσιμων ημερών από την ημέρα που ο δικαιούχος ή ο έλκων εξ αυτού δικαιώματα είναι σε θέση να το πράξει.

[8] *Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 461 της 30ής Ιουνίου 2011, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης.

[9] *Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 191 της 23ης Μαρτίου 2015, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης.

2. Κοινοποίηση εκ μέρους του δικαιούχου ή του έλκοντος εξ αυτού δικαιώματα η οποία δεν πραγματοποιείται εντός της προθεσμίας που τάσσεται στην παράγραφο 1 δεν λαμβάνεται υπόψη.»

III. Η διαφορά της κύριας δίκης, τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

17. Με αίτηση ενίσχυσης την οποία υπέβαλε στον APIA στις 18 Ιανουαρίου 2013, η εταιρία Avicola Crevedia SA, η οποία εκμεταλλεύεται ορνιθοσφαγείο, ανέλαβε εθελοντικά δέσμευση για την καλή διαβίωση των ζώων, για περίοδο πέντε ετών, σύμφωνα με το άρθρο 40 του κανονισμού 1698/2005.

18. Κατά τη διάρκεια της πενταετούς περιόδου δέσμευσης, η εκμετάλλευση μεταβιβάστηκε στο σύνολό της αρχικώς στην εταιρία Abator Avicola Crevedia SRL, η οποία ανέλαβε την προμνησθείσα δέσμευση στις 15 Νοεμβρίου 2013, και εν συνεχεία στην Groenland Poultry, η οποία ανέλαβε επίσης την ως άνω δέσμευση, την οποία κοινοποίησε στον APIA στις 2 Απριλίου 2015.

19. Προς τούτο, η Groenland Poultry είχε συνάψει στις 30 Μαρτίου 2015 δύο συμβάσεις:

– με την εταιρία Abator Avicola Crevedia, σύμβαση μεταβίβασης της γεωργικής εκμετάλλευσης και ανάληψης δεσμεύσεων, στο πλαίσιο της οποίας η Abator Avicola Crevedia παραιτήθηκε από την είσπραξη της ενίσχυσης που είχε ζητήσει από τον APIA στις 13 Νοεμβρίου 2014, η δε Groenland Poultry, στην οποία είχε μεταβιβαστεί το δικαίωμα να ζητήσει την καταβολή της εν λόγω ενίσχυσης, δεσμεύθηκε να τηρήσει τις δεσμεύσεις που είχε αναλάβει η μεταβιβάζουσα εταιρία με το έντυπο αίτησης ενίσχυσης και να δικαιολογήσει την τήρηση των όρων επιλεξιμότητας· και

– με την εταιρία Agroli Group SRL, σύμβαση μίσθωσης των εγκαταστάσεων παραγωγής της γεωργικής εκμετάλλευσης, στο πλαίσιο της οποίας η Agroli Group SRL (στο εξής: Agroli Group) ήταν μεν ιδιοκτήτρια των εν λόγω περιουσιακών στοιχείων, πλην όμως ούτε τα κατείχε ούτε τα εκμεταλλευόταν, είχε δε κινηθεί εις βάρος της διαδικασία αφερεγγυότητας στις 6 Μαρτίου 2014· η εν λόγω σύμβαση περιείχε αναβλητική ρήτρα υπέρ του εκμισθωτή, κατά την οποία η σύμβαση έπρεπε να εγκριθεί από την επιτροπή πιστωτών στο πλαίσιο της διαδικασίας αφερεγγυότητας.

20. Με απόφαση πληρωμής της 4ης Δεκεμβρίου 2015, ο APIA κατέβαλε στην Groenland Poultry, βάσει της αίτησης της Abator Avicola Crevedia της 13ης Νοεμβρίου 2014, ποσό 1 506 915,86 ρουμανικών λέου (RON) (337 100 ευρώ) [10]. Μετά τις αιτήσεις πληρωμής που η Groenland Poultry υπέβαλε και τροποποίησε στις 13 Νοεμβρίου 2015 και στις 15 Ιουνίου 2016, ο APIA κατέβαλε επίσης στην εν λόγω εταιρία, με απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2016, ποσό 850 673,62 RON (190 635 ευρώ) [11], επιπλέον του ποσού των 375 941,35 RON (82 520 ευρώ) [12], με απόφαση προπληρωμής της 29ης Μαρτίου 2017.

[10] Βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας αναφοράς της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στις 4 Δεκεμβρίου 2015 (RON 1 = EUR 0,2237).

[11] Βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας αναφοράς της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στις 5 Οκτωβρίου 2016 (RON 1 = EUR 0,2241).

[12] Βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας αναφοράς της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στις 29 Μαρτίου 2017 (RON 1 = EUR 0,2195).

21. Η Groenland Poultry δεν υπέβαλε αίτηση πληρωμής για το πέμπτο έτος δέσμευσης (ήτοι το 2017), ο δε APIA της απηύθυνε γνωστοποίηση περί μη υποβολής αίτησης. Στις 18 Απριλίου 2017 η Fractal Insolvență, ως σύνδικος πτώχευσης της Groenland Poultry, ενημέρωσε ότι είχε κινηθεί διαδικασία πτώχευσης εις βάρος της εταιρίας αυτής.

22. Στις 21 Απριλίου 2017 ο APIA εξέδωσε τέσσερις εκθέσεις σχετικά με τη διαπίστωση παρατυπιών και την εκκαθάριση απαιτήσεων του προϋπολογισμού (αριθ. 3067 έως 3070) βάσει του άρθρου 8 του εκτελεστικού κανονισμού (ΕΕ) 809/2014 [13], διέταξε δε την ανάκτηση από την Groenland Poultry ποσών 6 940 168,72 RON (1 527 531 ευρώ), 4 562 717,78 RON(1 004 254 ευρώ), 1 506 915,86 RON (331 672 ευρώ) και 850 673,62 RON (187 233 ευρώ) [14], αντιστοίχως, για το πρώτο έως το τέταρτο έτος δέσμευσης, καθότι είχε κινηθεί εις βάρος της εν λόγω εταιρίας διαδικασία πτώχευσης και η εταιρία δεν ασκούσε πλέον δραστηριότητες ούτε μπορούσε να αποδείξει την τήρηση της πενταετούς δέσμευσης [15]. Το συνολικό ποσό της υποχρέωσης της Groenland Poultry ανερχόταν σε 14 236 417,32 RON (3 133 435 ευρώ), περιελάμβανε δε ποσό 11 502 886,50 RON (2 531 785 ευρώ) το οποίο δεν είχε καταβληθεί στην Groenland Poultry αλλά στις προκατόχους επιχειρήσεις, ενώ η Groenland Poultry είχε εισπράξει πραγματικά, από το ποσό που κλήθηκε να επιστρέψει, μόνον 2 733 530,83 RON (601 650 ευρώ) (ήτοι το άθροισμα των ποσών που μνημονεύθηκαν στη σκέψη 20 των παρουσών προτάσεων) [16].

23. Δεδομένου ότι, με τις αποφάσεις αριθ. 214 έως 217 της 19ης Ιουνίου 2017, ο APIA απέρριψε τις διοικητικές ενστάσεις της Groenland Poultry κατά των προμνησθεισών εκθέσεων, η εταιρία άσκησε ενώπιον του Tribunalul Bucureşti (πρωτοδικείου Βουκουρεστίου, Ρουμανία) προσφυγή με αίτημα την ακύρωση των ως άνω απορριπτικών αποφάσεων, προβάλλοντας, μεταξύ άλλων, τα εξής επιχειρήματα:

– τη μη υποχρέωση επιστροφής των καταβληθέντων ποσών, διότι η Groenland Poultry βρέθηκε σε αδυναμία τήρησης της δέσμευσης κατά τη διάρκεια του 2017 λόγω «απαλλοτρίωσης», κατά την έννοια του άρθρου 47, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού 1974/2006, ή περίστασης που μπορεί να εξομοιωθεί με απαλλοτρίωση, ήτοι της κοινοποίησης από τον εκμισθωτή, στις 26 Ιουλίου 2016, της μη πλήρωσης της αναβλητικής αίρεσης της σύμβασης μίσθωσης συνοδευόμενης από αίτημα εγκατάλειψης των ακινήτων εντός προθεσμίας δεκαπέντε ημερών [17], ως αποτέλεσμα της κίνησης διαδικασίας πτώχευσης εις βάρος της Agroli Group στις 9 Μαΐου 2016, περίσταση την οποία είχε γνωστοποιήσει στον APIA, εκπληρώνοντας, επομένως, την υποχρέωση γνωστοποίησης που προβλέπεται στο άρθρο 47, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού·

– την εφαρμογή του άρθρου 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του εν λόγω κανονισμού, το οποίο προβλέπει ότι τα κράτη μέλη δύνανται να μην απαιτήσουν την επιστροφή σε περίπτωση οριστικής παύσης των γεωργικών δραστηριοτήτων δικαιούχου ο οποίος έχει ήδη εκπληρώσει σημαντικό μέρος της δέσμευσής του, και εφόσον δεν είναι εφικτή η ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης από διάδοχο γεωργό, στο μέτρο που η επιτροπή πιστωτών της Agroli Group είχε

[13] Εκτελεστικός κανονισμός της Επιτροπής της 17ης Ιουλίου 2014 για τη θέσπιση κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά το ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου, τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης και την πολλαπλή συμμόρφωση (ΕΕ 2014, L 227, σ. 69).

[14] Βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας αναφοράς της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στις 21 Απριλίου 2017 (RON 1 = EUR 0,2201).

[15] Η συνεισφορά της ΕΕ-ΕΓΤΑΑ αντιπροσώπευε το 95 % του συνόλου των προμνησθέντων ποσών, η δε συνεισφορά του εθνικού προϋπολογισμού το 5 %.

[16] Μετατροπές βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας αναφοράς της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στις 21 Απριλίου 2017 (RON 1 = EUR 0,2201).

[17] Εκτός εάν συνήπτε νέα σύμβαση μίσθωσης για μέγιστη διάρκεια τριών μηνών, διάρκεια η οποία ήταν εν πάση περιπτώσει ανεπαρκής για την τήρηση της δέσμευσης του 2017.

μεν εγκρίνει τη σύναψη νέας σύμβασης μίσθωσης με την εταιρία Vitali SRL (στο εξής: Vitali), πλην όμως αυτή, με την οποία η Groenland Poultry είχε την πρόθεση να συνάψει συμφωνία ενόψει της ανάληψης των δραστηριοτήτων της από τη Vitali, δεν είχε επιτύχει να εξασφαλίσει τις απαιτούμενες υγειονομικές άδειες από τη Διεύθυνση υγείας των ζώων και ασφάλειας των τροφίμων Dâmbovița (Ρουμανία)· και

– παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι διοικητικές αρχές εφάρμοσαν το άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού 1974/2006, στο μέτρο που επέβαλαν στην Groenland Poultry υποχρέωση επιστροφής ποσού 14 236 417,32 RON (3 133 435 ευρώ) για το πρώτο έως το τέταρτο έτος της δέσμευσης, μολονότι, επί συνόλου πέντε ετών δέσμευσης, η δέσμευση τηρήθηκε επί τέσσερα έτη, η δε υποχρέωση επιστροφής περιελάμβανε επίσης το ποσό των 11 155 878,064 RON (2 455 409 ευρώ) για το πρώτο και το δεύτερο έτος της δέσμευσης, το οποίο δεν είχε καταβληθεί στην Groenland Poultry αλλά στις προκατόχους επιχειρήσεις, καθόσον η Groenland Poultry είχε εισπράξει, από το ποσό που κλήθηκε να επιστρέψει, μόνον 2 357 589 RON (518 905 ευρώ)[18] για το τρίτο και το τέταρτο έτος, και τούτο, παρότι δεν μπορούσε να της προσαφθεί η μη τήρηση της δέσμευσης, στο μέτρο που η μη ανανέωση της σύμβασης μίσθωσης με την εκμισθώτρια Agroli Group ήταν ανεξάρτητη από τη βούληση της Groenland Poultry, και, περαιτέρω, δεν μπορούσε να της προσαφθεί και η μη σύναψη της σύμβασης μεταβίβασης της εκμετάλλευσης με τη Vitali, καθόσον η Vitali δεν είχε εξασφαλίσει τις απαιτούμενες υγειονομικές κτηνιατρικές άδειες για τις εγκαταστάσεις στις οποίες ασκούνταν η δραστηριότητα.

24. Με απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2018, το Tribunalul București (πρωτοδικείο Βουκουρεστίου) απέρριψε την προσφυγή ως αβάσιμη, εκτιμώντας, μεταξύ άλλων, τα εξής:

– οι δεσμεύσεις δεν είχαν τηρηθεί κατά τη διάρκεια ελάχιστης πενταετούς περιόδου και, λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 44 του κανονισμού 1974/2006 και του άρθρου 8 του εκτελεστικού κανονισμού 809/2014, αφ’ ης στιγμής η εκμετάλλευση μεταβιβάστηκε σε αυτήν, η Groenland Poultry είχε υπεισέλθει στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του μεταβιβάζοντος καθώς και, εμμέσως, υπήχθη στις συνέπειες της μη πλήρωσης των προϋποθέσεων επιλεξιμότητας·

– το άρθρο 47, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του κανονισμού 1974/2006 δεν είχε εφαρμογή, καθότι οι περιστάσεις που επικαλέστηκε η Groenland Poultry δεν συνιστούσαν απαλλοτρίωση (η οποία συνίσταται, κατά το εθνικό δίκαιο, σε αποστέρηση αγαθών εκ μέρους του Δημοσίου για λόγους δημόσιας ωφέλειας), δεν μπορούσαν να εξομοιωθούν με τέτοια απαλλοτρίωση και δεν ήταν απρόβλεπτες κατά τον χρόνο ανάληψης της δέσμευσης, ήτοι την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης μίσθωσης με την Agroli Group, ημερομηνία κατά την οποία η Groenland Poultry γνώριζε ότι είχε κινηθεί διαδικασία αφερεγγυότητας εις βάρος της στις 6 Μαρτίου 2014, και ότι η σύμβαση τελούσε υπό τη συνομολογηθείσα αναβλητική αίρεση σχετικά με την έγκριση, από την επιτροπή πιστωτών, της σύμβασης και του σχεδίου αναδιάρθρωσης του εκμισθωτή που προέβλεπε τη μίσθωση κινητών και ακίνητων περιουσιακών στοιχείων, η δε Groenland Poultry είχε αναλάβει συναφώς έναν κίνδυνο. Εξάλλου, κατά το Tribunalul București (πρωτοδικείο Βουκουρεστίου), οι περιστάσεις που αφορούσαν τη Vitali ήταν μεταγενέστερες του χρονικού σημείου κατά το οποίο η εταιρία ανέλαβε τη δέσμευση και, επομένως, δεν μπορούσαν να ληφθούν υπόψη. Τέλος, οι εν λόγω περιστάσεις δεν είχαν γνωστοποιηθεί εντός της προθεσμίας που τάσσει το άρθρο 47, παράγραφος 2, του κανονισμού 1974/2006, ήτοι εντός δέκα εργάσιμων ημερών από τη στιγμή

[18] Βάσει της συναλλαγματικής ισοτιμίας αναφοράς της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στις 21 Απριλίου 2017 (RON 1 = EUR 0,2201).

που ήταν σε θέση να πράξει αναλόγως, ήτοι από τις 26 Ιουλίου 2016,ημερομηνία κατά την οποία η Groenland Poultry ενημερώθηκε για την καταγγελία της σύμβασης μίσθωσης·

– η αρχή της αναλογικότητας και το άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού 1974/2006 τηρήθηκαν, καθότι, δυνάμει του άρθρου 8 του εκτελεστικού κανονισμού 809/2014, ο διάδοχος βαρύνεται με τις συνέπειες της μη τήρησης της δέσμευσης καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου δέσμευσης, περιλαμβανομένης της περιόδου κατά την οποία την εκμετάλλευση κατείχε ο μεταβιβάζων, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αποκλειστεί η ανάκτηση από την Groenland Poultry των ποσών που αφορούν την περίοδο προ της ημερομηνίας ανάληψης της δέσμευσης. Επιπλέον, το Tribunalul Bucureşti (πρωτοδικείο Βουκουρεστίου) επισήμανε ότι η προϋπόθεση σχετικά με την αδυναμία ανάληψης της δέσμευσης δεν είχε αποδειχθεί και ότι ο APIA είχε ενεργήσει στο πλαίσιο της διακριτικής ευχέρειας που το άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού 1974/2006 αναγνωρίζει στα κράτη μέλη.

25. Επιληφθέν της αναιρέσεως που η Groenland Poultry άσκησε κατά της ως άνω απόφασης, το Curtea de Apel Bucureşti (εφετείο Βουκουρεστίου, Ρουμανία), αιτούν δικαστήριο, αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό, επισημαίνει ότι βρίσκεται αντιμέτωπο με τρία ζητήματα ερμηνείας.

26. Πρώτον, τίθεται το ζήτημα του αν η έννοια της «ανωτέρας βίας ή των εξαιρετικών περιπτώσεων» του άρθρου 47, παράγραφος 1, του κανονισμού 1974/2006 καταλαμβάνει την περίπτωση στην οποία ο δικαιούχος της ενίσχυσης χάνει το δικαίωμα χρήσης των μισθωμένων περιουσιακών στοιχείων λόγω της καταγγελίας της σύμβασης μίσθωσης συνεπεία της αφερεγγυότητας του κυρίου των μισθωμένων περιουσιακών στοιχείων, διευκρινιζομένου ότι, εν προκειμένω, ο APIA δεν θεώρησε ότι τούτο συνιστούσε εμπόδιο στη μεταβίβαση εκμετάλλευσης και στην καταβολή της ενίσχυσης στην Groenland Poultry. Συναφώς, κατά το αιτούν δικαστήριο, η ερμηνευτική δυσχέρεια έγκειται στο γεγονός ότι, μολονότι από τη γραμματική ερμηνεία της επίμαχης διάταξης προκύπτει ότι ο κατάλογος των περιπτώσεων «ανωτέρας βίας ή εξαιρετικών περιπτώσεων» που παρατίθεται στην εν λόγω διάταξη δεν είναι εξαντλητικός, αφενός, η συγκεκριμένη έννοια δεν ορίζεται με τον κανονισμό και, αφετέρου, ελλείψει παραπομπής στο εθνικό δίκαιο, η εν λόγω έννοια δεν μπορεί επίσης να οριστεί διά παραπομπής στο εθνικό δίκαιο χωρίς να θιγεί η ενότητα του δικαίου της Ένωσης.

27. Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να ερμηνευθεί το άρθρο 44, παράγραφος 1 και παράγραφος 2, στοιχείο α′, του προμνησθέντος κανονισμού, υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας, εντός του επίμαχου στην υπό κρίση υπόθεση πλαισίου, στο οποίο ο APIA επέβαλε στην Groenland Poultry υποχρέωση επιστροφής του συνολικού ποσού των 14 236 417,32 RON (3 133 435 ευρώ), μολονότι, αφενός, η Groenland Poultry εισέπραξε πραγματικά μόνον2 733 530,83 RON (601 650 ευρώ) [19], η δε διαφορά καταβλήθηκε σε προγενέστερους δικαιούχους για τα δύο πρώτα έτη της δέσμευσης, και, αφετέρου, η πενταετής δέσμευση τηρήθηκε επί τέσσερα έτη, η δε Groenland Poultry έπαυσε τη δραστηριότητά της το τελευταίο έτος για λόγους ανεξάρτητους της βούλησής της.

28. Τρίτον, το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι η προϋπόθεση του άρθρου 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού 1974/2006, κατά την οποία «δεν είναι εφικτή η ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης από διάδοχο γεωργό», φαίνεται να απαιτεί την προσκόμιση σχετικών αποδεικτικών

[19] Επισημαίνω ότι, στο σημείο 14 της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, αναφέρεται ότι η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης στην πραγματικότητα εισέπραξε από το ποσό το οποίο αναζητείται από αυτήν μόνο 2 658 185,04 RON. Παρά ταύτα, από την πρόσθεση των τριών μνημονευόμενων στο ίδιο σημείο της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως ποσών, ήτοι 1 506 915,86 RON, 850 673,62 RON και 375 941,35 RON, προκύπτει άθροισμα 2 733 530,83 RON.

στοιχείων από τους δικαιούχους που ισχυρίζονται ότι βρίσκονται σε τέτοια κατάσταση και όχι αφηρημένη απόδειξη περί ανυπαρξίας οποιουδήποτε διαδόχου που θα ενδιαφερόταν να αναλάβει τη δέσμευση, η οποία μπορεί να είναι αδύνατον να προσκομιστεί. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι η Groenland Poultry προσκόμισε μεν αποδείξεις κατά τις οποίες η Vitali ενδιαφερόταν να την υποκαταστήσει στη δέσμευσή της, πλην όμως δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει τις αναγκαίες υγειονομικές και κτηνιατρικές άδειες προς τούτο, παρά τη συμφωνία της επιτροπής πιστωτών της Agroli Group ενόψει της μίσθωσης των εγκαταστάσεων.

29. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Curtea de Apel București (εφετείο Βουκουρεστίου) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 47, παράγραφος 1, του κανονισμού [1974/2006], την έννοια ότι στις περιπτώσεις “ανωτέρας βίας ή εξαιρετικές περιπτώσεις” περιλαμβάνεται και η περίπτωση κατά την οποία ο δικαιούχος της ενίσχυσης χάνει το δικαίωμα χρήσης των μισθωμένων περιουσιακών στοιχείων, κατόπιν λήξης της μίσθωσης λόγω αφερεγγυότητας του κυρίου των μισθωμένων περιουσιακών στοιχείων (εκμισθωτή);

2) Έχει το άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού 1974/2006, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας, την έννοια ότι, στην περίπτωση κατά την οποία, κατά την περίοδο εκπλήρωσης μιας δέσμευσης που έχει αναληφθεί ως προϋπόθεση για τη χορήγηση χρηματοδοτικής συνδρομής, ο δικαιούχος μεταβιβάσει εξ ολοκλήρου ή εν μέρει την εκμετάλλευση σε άλλο πρόσωπο, ο δε δεύτερος αυτός δικαιούχος, μολονότι έχει ήδη εκπληρώσει σημαντικό μέρος της δέσμευσης, παύσει τις γεωργικές του δραστηριότητες, και εφόσον δεν είναι εφικτή η ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης από διάδοχο δικαιούχο, υποχρεούται ο δεύτερος δικαιούχος της δέσμευσης [ήτοι της ενίσχυσης] να επιστρέψει την ενίσχυση την οποία εισέπραξε (όσον αφορά το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ήταν δικαιούχος της ενίσχυσης) ή υποχρεούται να επιστρέψει και την ενίσχυση την οποία εισέπραξε ο αρχικός δικαιούχος της ενίσχυσης;

3) Ποιες είναι οι προϋποθέσεις τις οποίες πρέπει να λάβει υπόψη το εθνικό δικαστήριο κατά την ερμηνεία του άρθρου 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού 1974/2006, προκειμένου να εκτιμήσει αν “είναι εφικτή η ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης από διάδοχο δικαιούχο”;»

30. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν η Groenland Poultry, ο APIA, η Ρουμανική και η Ελληνική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή.

IV. Ανάλυση

A. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

31. Εκ προοιμίου, διευκρινίζεται ότι ο κανονισμός 1698/2005 συνιστούσε τον βασικό κανονισμό που θέσπιζε τους γενικούς κανόνες για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από την Ένωση μέσω του ΕΓΤΑΑ κατά την περίοδο προγραμματισμού 2007-2013, στην οποία εντάσσονται τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης[20]. Ο εν λόγω κανονισμός συμπληρώθηκε με

[20] Μολονότι καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε με τον κανονισμό 1305/2013, ο κανονισμός 1698/2005 εξακολουθεί να εφαρμόζεται στις πράξεις που υλοποιούνται σύμφωνα με τα προγράμματα που εγκρίθηκαν δυνάμει αυτού πριν από την 1η Ιανουαρίου 2014 (βλ. άρθρο 88 του κανονισμού 1305/2013).

λεπτομερείς κανόνες εφαρμογής οι οποίοι προβλέπονται από τον κανονισμό 1974/2006, του οποίου το άρθρο 44, παράγραφος 2, αποτελεί αντικείμενο του δεύτερου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος και της ανάλυσης που ακολουθεί στις παρούσες προτάσεις.

32. Δυνάμει του άρθρου του 36, στοιχείο α′, σημείο v, ο κανονισμός 1698/2005 προέβλεπε, μεταξύ των μέτρων στήριξης για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου[21], μέτρα προοριζόμενα να προωθήσουν την αειφορική χρήση της γεωργικής γης προβλέποντας, μεταξύ άλλων, ενισχύσεις για την καλή διαβίωση των ζώων. Κατά το άρθρο 40 του κανονισμού 1698/2005, οι εν λόγω ενισχύσεις χορηγούνταν σε γεωργούς οι οποίοι αναλάμβαναν εθελοντικά δεσμεύσεις για την καλή διαβίωση των ζώων (παράγραφος 1). Οι δεσμεύσεις αναλαμβάνονταν κατά γενικό κανόνα για περίοδο μεταξύ πέντε και επτά ετών (παράγραφος 2), οι δε ενισχύσεις χορηγούνταν ετησίως και κάλυπταν το πρόσθετο κόστος και το διαφυγόν εισόδημα που απέρρεαν από την αναληφθείσα δέσμευση και, ενδεχομένως, το κόστος της συναλλαγής (παράγραφος 3).

33. Εν προκειμένω, η Groenland Poultry είναι ο τρίτος δικαιούχος μέτρου ενίσχυσης που χορηγήθηκε κατά τη διάρκεια του 2013, λόγω ανάληψης πενταετούς δέσμευσης, βάσει του άρθρου 40 του κανονισμού 1698/2005, στο πλαίσιο του οποίου καταβλήθηκαν ενισχύσεις ετησίως. Η Groenland Poultry ανέλαβε την εκμετάλλευση και την εν λόγω δέσμευση κατά τη διάρκεια του 2015 ως μισθώτρια των εγκαταστάσεων, πλην όμως αναγκάστηκε να παύσει τη δραστηριότητά της κατά τη διάρκεια του 2016, καθότι δεν μπορούσε να εκμεταλλεύεται πλέον τις εγκαταστάσεις λόγω καταγγελίας της σύμβασης μίσθωσης από τον εκμισθωτή. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο, επιληφθέν αναιρέσεως ασκηθείσας κατά της πρωτόδικης απόφασης, με την οποία επικυρώθηκαν οι αποφάσεις του APIA περί επιβολής υποχρέωσης στην Groenland Poultry για πλήρη επιστροφή των ενισχύσεων που καταβλήθηκαν για τον προεκτεθέντα λόγο, ύψους περίπου 3 133 400 ευρώ, διατηρεί ειδικότερα αμφιβολίες όσον αφορά τη συμβατότητα των εν λόγω αποφάσεων με την αρχή της αναλογικότητας, επισημαίνοντας ότι η ίδια η Groenland Poultry εισέπραξε μόνον ποσό περίπου 585 000 ευρώ και ότι η επίμαχη δέσμευση τηρήθηκε επί τέσσερα από τα πέντε προβλεπόμενα έτη της περιόδου δέσμευσης.

Β. Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

34. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας, το άρθρο 44, παράγραφος 1 και παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού 1974/2006 επιβάλλει στον τελευταίο δικαιούχο ενίσχυσης χορηγηθείσας για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου, και ειδικότερα για την καλή διαβίωση των ζώων, την υποχρέωση να επιστρέψει την επίμαχη ενίσχυση στο σύνολό της, περιλαμβανομένων των ποσών που καταβλήθηκαν στους προκατόχους του, ή μόνον μερικώς, έως το ποσό της ενίσχυσης που εισέπραξε πραγματικά ο ίδιος, όταν ο τελευταίος αυτός δικαιούχος αναγκάζεται να παύσει οριστικά τις γεωργικές δραστηριότητές του πριν από τη λήξη της πολυετούς περιόδου δέσμευσης και έχει ήδη εκπληρώσει σημαντικό μέρος της εν λόγω δέσμευσης, στην περίπτωση που δεν είναι εφικτή η ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης από διάδοχο γεωργό.

[21] Βλ. τμήμα 2 του κανονισμού 1698/2005.

1. Επί του παραδεκτού

35. Ο ARIA και η Ρουμανική Κυβέρνηση θεωρούν ότι το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, όπως και το τρίτο, πρέπει να κριθεί απαράδεκτο, καθότι αφορά την ερμηνεία του άρθρου 44, παράγραφος 2, του κανονισμού 1974/2006, ενώ η εν λόγω ερμηνεία δεν είναι χρήσιμη για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Ειδικότερα, οι ως άνω μετέχοντες στη διαδικασία υποστηρίζουν ότι, στο μέτρο που η προμνησθείσα διάταξη προβλέπει ότι τα κράτη μέλη «*δύνανται*» [22] να μην απαιτήσουν την επιστροφή που προβλέπεται στην παράγραφο 1 του ίδιου άρθρου και ο Ρουμάνος νομοθέτης επέλεξε να μη μεταφέρει την εν λόγω δυνατότητα στο εθνικό δίκαιο, η εφαρμογή της επίμαχης διάταξης δεν μπορεί να ασκήσει επιρροή στην επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, με αποτέλεσμα, στην περίπτωση αυτή, να υποχρεούται ο δικαιούχος σε επιστροφή της ενίσχυσης δυνάμει του άρθρου 44, παράγραφος 1, του ως άνω κανονισμού.

36. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου που καθιερώνει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, αφενός, ο εθνικός δικαστής, ο οποίος έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη για τη δικαστική απόφαση που πρόκειται να εκδοθεί, είναι αποκλειστικώς αρμόδιος να εκτιμήσει, με γνώμονα τις ιδιαιτερότητες της υπόθεσης, τόσο αν η προδικαστική απόφαση είναι αναγκαία για την έκδοση της δικής του απόφασης όσο και αν τα ερωτήματα τα οποία υποβάλλει στο Δικαστήριο είναι λυσιτελή. Κατά συνέπεια, εφόσον τα υποβαλλόμενα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο είναι κατ' αρχήν υποχρεωμένο να αποφανθεί. Επιπλέον, το Δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα εθνικού δικαστηρίου μόνον όταν προκύπτει προδήλως ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμη όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα τα οποία του υποβάλλονται [23]. Αφετέρου, στο πλαίσιο της εν λόγω συνεργασίας, στο Δικαστήριο απόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο μια χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα προδικαστικά ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί. Επιπλέον, το Δικαστήριο ενδέχεται να χρειαστεί να λάβει υπόψη κανόνες του δικαίου της Ένωσης στους οποίους δεν αναφέρθηκε ο εθνικός δικαστής με το ερώτημά του [24].

37. Εν προκειμένω, μολονότι το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, όπως έχει διατυπωθεί, αφορά ρητώς μόνον το άρθρο 44, παράγραφος 2, του κανονισμού 1974/2006, προαιρετική διάταξη για τα κράτη μέλη η οποία δεν μεταφέρθηκε στο ρουμανικό δίκαιο, επισημαίνεται, πρώτον, ότι με το προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο παρέπεμψε επίσης στην αρχή της αναλογικότητας, η οποία αποτελεί γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης [25] · δεύτερον, ότι από το σκεπτικό της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει εμμέσως ότι το αιτούν δικαστήριο διερωτάται επίσης για τη σχέση της εν λόγω διάταξης με το άρθρο 44, παράγραφος 1· και, τρίτον, ότι το Tribunalul Bucureşti (πρωτοδικείο Βουκουρεστίου) απέκλεισε την εφαρμογή του άρθρου 44, παράγραφος 2, όχι λόγω έλλειψης «μέτρου μεταφοράς στην εθνική έννομη τάξη», αλλά καθότι εκτίμησε ότι δεν πληρούνταν οι ουσιαστικές προϋποθέσεις [26].

[22] Η υπογράμμιση δική μου.

[23] Πρβλ. απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2022, VD και SR (C-339/20 και C-397/20, EU:C:2022:703, σκέψεις 56 και 57 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[24] Βλ. απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Ministrstvo za obrambo (C-742/19, EU:C:2021:597, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[25] Βλ. απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2007, Cementbouw Handel & Industrie κατά Επιτροπής (C-202/06 P, EU:C:2007:814, σκέψη 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[26] Βλ. σημείο 24 των παρουσών προτάσεων.

38. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων και με γνώμονα τη νομολογία που υπομνήσθηκε στο σημείο 36των παρουσών προτάσεων, προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει παραδεκτό το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, αναδιατυπώνοντάς το συγχρόνως ώστε να αφορά, κατ' ουσίαν, τη συνδυασμένη ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 44, παράγραφος 1 και παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1974/2006.

2. Επί της ουσίας

39. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η ερμηνεία των ως άνω διατάξεων υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας είναι αναγκαία λαμβανομένων υπόψη δύο περιστάσεων:

– αφενός, του γεγονότος ότι ο APIA επέβαλε στην Groenland Poultry υποχρέωση επιστροφής του συνολικού ποσού της χορηγηθείσας ενίσχυσης, περιλαμβανομένων των ενισχύσεων που αντιστοιχούν στο πρώτο και το δεύτερο έτος της περιόδου δέσμευσης, οι οποίες δεν καταβλήθηκαν στην Groenland Poultry αλλά στις προκατόχους επιχειρήσεις (ήτοι Avicola Crevedia και Abator Avicola Crevedia), δεδομένου ότι η Groenland Poultry εισέπραξε όντως ποσά μόνον για το τρίτο και το τέταρτο έτος της περιόδου δέσμευσης, τα οποία αντιπροσωπεύουν κάτω του 20 % της συνολικής ενίσχυσης που πρέπει να επιστραφεί[27] · και

– αφετέρου, του γεγονότος ότι η δέσμευση τηρήθηκε κατά τη διάρκεια τεσσάρων από τα πέντε έτη της περιόδου δέσμευσης καθώς και του γεγονότος ότι η παύση της δραστηριότητας, ήτοι η μη συνέχιση της δραστηριότητας κατά το πέμπτο έτος της περιόδου δέσμευσης, οφειλόταν –κατά τα φαινόμενα– σε λόγο ανεξάρτητο της βούλησης της Groenland Poultry, ήτοι στην καταγγελία της σύμβασης μίσθωσης των εγκαταστάσεων, η οποία δεν προσάπτεται στην Groenland Poultry.

40. Τίθεται, επομένως, το ζήτημα αν, δυνάμει της αρχής της αναλογικότητας, οι διατάξεις του άρθρου 44 του κανονισμού 1974/2006 έχουν την έννοια ότι ο APIA έπρεπε να απαιτήσει, όπως υποστηρίζει η Groenland Poultry, μόνον τη μερική ανάκτηση των ποσών που χορηγήθηκαν λόγω της δέσμευσης και, ειδικότερα, μόνον των ποσών που εισέπραξε η εταιρία αυτή.

41. Επ' αυτού, κατά πρώτον, *όσον αφορά το γράμμα του άρθρου 44, παράγραφος 1, του κανονισμού 1974/2006*, υπενθυμίζεται ότι, κατά τη διάταξη αυτή, «[ε]άν, κατά την περίοδο εκπλήρωσης μιας δέσμευσης που έχει αναληφθεί ως προϋπόθεση για τη χορήγηση συνδρομής, ο δικαιούχος μεταβιβάσει […] σε άλλο πρόσωπο, το πρόσωπο αυτό *δύναται* να τον υποκαταστήσει στη δέσμευση για το υπόλοιπο της περιόδου. *Εάν αυτό δεν συμβεί, ο δικαιούχος υποχρεούται να επιστρέφει τις ενισχύσεις που έχει εισπράξει*»[28].

42. Επομένως, η ως άνω διάταξη θέτει τον γενικό κανόνα ότι το πρόσωπο στο οποίο μεταβιβάζεται η εκμετάλλευση του δικαιούχου ενίσχυσης και το οποίο αποφασίζει επίσης να υποκαταστήσει τον δικαιούχο της ενίσχυσης στη δέσμευση που είχε αναλάβει υποκαθιστά τον δικαιούχο της ενίσχυσης στο σύνολο των δεσμεύσεων και των υποχρεώσεων για το υπόλοιπο της περιόδου δέσμευσης. Επομένως, εν αντιθέσει προς όσα υποστηρίζει η Groenland Poultry, φρονώ ότι η εν λόγω διάταξη ρυθμίζει με σαφή και ακριβή τρόπο τις έννομες συνέπειες σχετικά με την υποχρέωση επιστροφής οι οποίες απορρέουν από τη μεταβίβαση εκμετάλλευσης, διατυπώνοντας την αρχή ότι ο διάδοχος στην εν λόγω μεταβίβαση ο οποίος αναλαμβάνει επίσης εθελοντικά την

[27] Βλ. σημείο 22 των παρουσών προτάσεων.

[28] Η υπογράμμιση δική μου.

πολυετή δέσμευση υποχρεούται, υπό την ιδιότητα του «δικαιούχου»[29], να επιστρέψει την εισπραχθείσα ενίσχυση σε περίπτωση νέας μεταβίβασης της εκμετάλλευσης σε άλλο πρόσωπο κατά τη διάρκεια της περιόδου δέσμευσης, εκτός εάν το εν λόγω άλλο πρόσωπο αναλάβει, επίσης, τη δέσμευση για το υπόλοιπο της περιόδου.

43. Όπως επισημαίνει η Επιτροπή, κατά τη λογική του άρθρου 44, παράγραφος 1, του κανονισμού 1974/2006, σε περίπτωση μεταβίβασης της εκμετάλλευσης, ο μεταβιβάζων μπορεί να επιλέξει να μεταβιβάσει επίσης τις πολυετείς δεσμεύσεις που έχει αναλάβει. Επομένως, εάν αποφασίσει να μη μεταβιβάσει τις δεσμεύσεις ή εάν «δεν είναι εφικτή» η εξεύρεση διαδόχου γεωργού (κατά την έννοια του άρθρου 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού αυτού[30]), ο μεταβιβάζων οφείλει να επιστρέψει τη χορηγηθείσα ενίσχυση στο σύνολό της, απαλλασσόμενος τοιουτοτρόπως από τις υποχρεώσεις του. Ομοίως, ο μεταβιβάζων απαλλάσσεται από τις υποχρεώσεις του εάν ο διάδοχος γεωργός αναλάβει όλες τις πολυετείς δεσμεύσεις, οπότε ο διάδοχος γίνεται ο δικαιούχος της ενίσχυσης έως το πέρας των εν λόγω δεσμεύσεων, με όλα τα πλεονεκτήματα και τις ευθύνες που απορρέουν από αυτές[31].

44. Κατά δεύτερον, *όσον αφορά το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 44, παράγραφος 1, του κανονισμού 1974/2006*, διαπιστώνεται ότι, μολονότι η διάταξη αυτή διατυπώνει την αρχή κατά την οποία, στο πλαίσιο μεταβίβασης εκμετάλλευσης, το πρόσωπο που διατηρεί τη δέσμευση θεωρείται δικαιούχος και υποχρεούται για τον λόγο αυτό να επιστρέψει τη χορηγηθείσα ενίσχυση, στις παραγράφους 2 και 3 του ίδιου άρθρου προβλέπονται εξαιρέσεις από την ως άνω αρχή, μέσω της παροχής στα κράτη μέλη της δυνατότητας να μην απαιτούν την επιστροφή. Ειδικότερα, στο άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, κρίσιμη εν προκειμένω διάταξη, θεσπίζεται εξαίρεση από την υποχρέωση επιστροφής σε περίπτωση «οριστικής παύσης των γεωργικών δραστηριοτήτων δικαιούχου ο οποίος έχει ήδη εκπληρώσει σημαντικό μέρος της δέσμευσής του, και εφόσον δεν είναι εφικτή η ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης από διάδοχο γεωργό». Δεδομένου ότι πρόκειται για εξαίρεση από την κατά την παράγραφο 1 γενική υποχρέωση επιστροφής που υπέχει ο δικαιούχος ενίσχυσης, οι προβλεπόμενες στις παραγράφους 2 και 3 περιπτώσεις πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικώς[32].

45. Εντούτοις, εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η συγκεκριμένη ευχέρεια η οποία προβλέπεται στο άρθρο 44, παράγραφος 2, του κανονισμού 1974/2006 δεν μεταφέρθηκε στο ρουμανικό δίκαιο, οπότε, σε όλες τις περιπτώσεις μη ανάληψης της δέσμευσης κατά τη μεταβίβαση της εκμετάλλευσης διαρκούσης της πολυετούς δέσμευσης, ο δικαιούχος εξακολουθεί, βάσει του άρθρου 44, παράγραφος 1, του κανονισμού, να υποχρεούται να επιστρέψει το σύνολο της χορηγηθείσας ενίσχυσης και, αντιστοίχως, δυνάμει της αρχής της πρακτικής αποτελεσματικότητας, οι ρουμανικές αρχές υποχρεούνται να ανακτήσουν την οικεία ενίσχυση, δεδομένου ότι καμία νομική βάση δεν δικαιολογεί τη μη ανάκτηση. Ως εκ τούτου, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, όπως εκτίθενται με την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, εκτιμώ ότι η Groenland Poultry δεν μπορεί

[29] Κατά το άρθρο 2, στοιχείο η′, του κανονισμού 1698/2005, ως «δικαιούχος» νοείται κάθε «φορέας, οργανισμός ή εταιρία του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα, που είναι υπεύθυνος για την υλοποίηση πράξεων ή που λαμβάνει στήριξη».

[30] Βλ. ανάλυση στο πλαίσιο του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος.

[31] Συγκεκριμένα, κατά το άρθρο 8, παράγραφος 4, στοιχεία α′ και β′, του εκτελεστικού κανονισμού 809/2014, από τη στιγμή που ο διάδοχος ενημερώνει την αρμόδια αρχή και ζητεί την καταβολή της ενίσχυσης ή/και της στήριξης σύμφωνα με την παράγραφο 3, στοιχείο α′, «ο διάδοχος αποκτά όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του μεταβιβάζοντος που απορρέουν από την έννομη σχέση μεταξύ του μεταβιβάζοντος και της αρμόδιας αρχής, την οποία δημιουργεί η αίτηση ενίσχυσης, η αίτηση στήριξης ή η αίτηση πληρωμής» (στοιχείο α′) και «όλες οι αναγκαίες ενέργειες για τη χορήγηση της ενίσχυσης ή/και της στήριξης και όλες οι δηλώσεις του μεταβιβάζοντος πριν από τη μεταβίβαση αποδίδονται στον διάδοχο για τους σκοπούς της εφαρμογής των σχετικών ενωσιακών κανόνων» (στοιχείο β′).

[32] Βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2018, ClientEarth κατά Επιτροπής (C-57/16 P, EU:C:2018:660, σκέψη 80 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

να επικαλεστεί την ως άνω εξαίρεση, προκειμένου να αποφύγει την επιστροφή του συνόλου των χορηγηθεισών ενισχύσεων, περιλαμβανομένων εκείνων που χορηγήθηκαν στους προγενέστερους δικαιούχους.

46. Κατά τρίτον, *λαμβανομένου υπόψη του σκοπού του άρθρου 44, παράγραφος 1, του κανονισμού 1974/2006*, είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι η προεκτεθείσα γραμματική ερμηνεία της διάταξης αυτής καθιστά επίσης δυνατή την επίτευξη του αρχικού σκοπού για τον οποίο χορηγήθηκε η ενίσχυση, ήτοι την προώθηση της καλής διαβίωσης των ζώων. Κατ' αρχάς, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, για την επίτευξη του εν λόγω σκοπού, είναι απαραίτητο η πολυετής δέσμευση να διατηρηθεί στο σύνολό της, δεδομένου ότι μόνον μια μακρά περίοδος δέσμευσης διασφαλίζει την επίτευξη του σκοπού της συγκεκριμένης ενίσχυσης [33]. Επομένως, είναι σημαντικό, εάν η δέσμευση μεταβιβάζεται σε άλλον δικαιούχο, όλες οι υποχρεώσεις και οι οφειλές να συνδέονται με τον δικαιούχο που ανέλαβε τη δέσμευση. Η δέσμευση πρέπει να τηρηθεί καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου, άλλως παρεκκλίνει από τον σκοπό της και παύει να είναι επωφελής για τα ζώα.

47. Εν συνεχεία, πρέπει να ληφθεί επίσης υπόψη, συναφώς, το γεγονός ότι η δέσμευση σχετίζεται με την εκτροφή ζώων και την προώθηση της καλής διαβίωσης των ζώων. Όμως, ο διάδοχος που αναλαμβάνει τη δέσμευση και τα στοιχεία του ενεργητικού και του παθητικού της αναλαμβάνει και τη συνολική δέσμευση των προηγούμενων ετών. Δεδομένου ότι ο μεταβιβάζων έχει επενδύσει τις χορηγηθείσες ενισχύσεις στην εκμετάλλευσή του για την καλή διαβίωση των ζώων και προς όφελος αυτών, βελτιώνοντας με τον τρόπο αυτό τις συνθήκες της εκμετάλλευσης που μεταβιβάζεται στον διάδοχο γεωργό, ο εν λόγω διάδοχος, ως δικαιούχος, απολαύει εμμέσως των προγενέστερων επενδύσεων και εισπράττει το υπόλοιπο της ενίσχυσης. Εάν, όμως, δεν είναι σε θέση να τηρήσει τη δέσμευσή του έως τη λήξη της, ο δεύτερος δικαιούχος πρέπει επίσης να επιβαρυνθεί με όλες τις αρνητικές συνέπειες που απορρέουν από τη δέσμευση και να υποχρεωθεί να επιστρέψει τις ενισχύσεις που χορηγήθηκαν για την καλή διαβίωση των ζώων, περιλαμβανομένου του μέρους που εισέπραξε ο πρώτος δικαιούχος. Επομένως, η υποχρέωση επιστροφής κάθε χορηγηθείσας ενίσχυσης, σε περίπτωση παύσης της δέσμευσης, αποτελεί κίνητρο για τον δικαιούχο ώστε να καταβάλει κάθε προσπάθεια για την τήρηση της δέσμευσης.

48. Τέλος, όσον αφορά την αποτελεσματική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, την οποία τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν [34], πρέπει να διασφαλίζεται η δυνατότητα αποτελεσματικής ανάκτησης των κεφαλαίων της Ένωσης, εάν καταβλήθηκαν κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης. Σε περίπτωση όπως η επίμαχη, όμως, ο κανόνας του άρθρου 44, παράγραφος 1, του κανονισμού 1974/2006 θα μπορούσε να καταστρατηγηθεί ευχερώς εάν ο πρώτος δικαιούχος ενίσχυσης μεταβίβαζε τη δέσμευσή του σε άλλον δικαιούχο και αν ο άλλος δικαιούχος εγκατέλειπε πάραυτα την πολυετή δέσμευση πριν από τη λήξη της, χωρίς οικονομικές συνέπειες για οποιονδήποτε εξ αυτών. Στο πνεύμα αυτό, η υποχρέωση ανάκτησης του συνόλου της ενίσχυσης που χορηγήθηκε λόγω της δέσμευσης προκύπτει επίσης από τις διατάξεις του κανονισμού (ΕΕ) 1306/2013 [35], του οποίου το άρθρο 58, παράγραφος 1, στοιχείο ε', επιτάσσει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν τα μέτρα που είναι αναγκαία για την αποτελεσματική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης και, ειδικότερα, για την ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών.

[33] Συγκεκριμένα, παρατηρώ ότι στο άρθρο 40, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 1698/2005 διευκρινίζεται ότι, «[ό]ταν είναι αναγκαίο και δικαιολογημένο, καθορίζεται *μεγαλύτερο διάστημα* σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 90 παράγραφος 2 για ιδιαίτερους τύπους δεσμεύσεων» (η υπογράμμιση δική μου).

[34] Πρβλ. άρθρο 74, παράγραφος 1, του κανονισμού 1698/2005.

[35] Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013 σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 352/78, (ΕΚ) αριθ. 165/94, (ΕΚ) αριθ. 2799/98, (ΕΚ) αριθ. 814/2000, (ΕΚ) αριθ. 1290/2005 και (ΕΚ) αριθ. 485/2008 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 549).

49. Το ως άνω συμπέρασμα δεν αναιρείται από ενδεχόμενα επιχειρήματα αντλούμενα από παραβίαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου ή της αρχής της αναλογικότητας.

50. Συγκεκριμένα, αφενός, όσον αφορά την *αρχή της ασφάλειας δικαίου*, φρονώ ότι οι διατάξεις του άρθρου 44, παράγραφος 1, του κανονισμού 1974/2006 συνάδουν πλήρως με την εν λόγω αρχή, δεδομένου ότι από αυτές προκύπτει σαφώς ότι απόκειται στο πρόσωπο που είναι, κατά τον χρόνο καταγγελίας της δέσμευσης, ο «δικαιούχος της ενίσχυσης», κατά την έννοια του προμνησθέντος κανονισμού, να επιστρέψει το σύνολο της ενίσχυσης, ανεξαρτήτως του αν είναι ο μεταβιβάζων ή ο διάδοχος της δέσμευσης. Με άλλα λόγια, όταν αναλαμβάνει τη δέσμευση, ο διάδοχος γνωρίζει ότι, αφ' ης στιγμής αποκτά την ιδιότητα του «δικαιούχου», υποχρεούται να επιστρέψει το σύνολο των χορηγηθέντων ποσών, εάν η δέσμευση παύσει να τηρείται. Επομένως, σε τέτοια περίπτωση, ο νέος δικαιούχος, ο οποίος έχει πλήρη επίγνωση του κινδύνου και των οικονομικών συμφερόντων που διακυβεύονται και συνδέονται με την ανάληψη της δέσμευσης, και καθόσον έχει «αποτιμήσει» τη δέσμευση αυτή κατά τη διαπραγμάτευση της σύμβασης μεταβίβασης, μπορεί είτε να μην αποδεχθεί τη δέσμευση, είτε να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να την τηρήσει, είτε να επιχειρήσει να μεταβιβάσει την εκμετάλλευση και τη δέσμευση σε νέο διάδοχο, εάν εκτιμά ότι δεν θα είναι σε θέση να διασφαλίσει τη συνέχιση της τήρησης της δέσμευσης.

51. Αφετέρου, όσον αφορά την *αρχή της αναλογικότητας*, εκτιμώ ότι η υποχρέωση του δεύτερου δικαιούχου να επιστρέψει το σύνολο των ενισχύσεων που χορηγήθηκαν για την καλή διαβίωση των ζώων έχει αναλογικό χαρακτήρα, στο μέτρο που, για τους λόγους που προεκτέθηκαν, το άρθρο 44, παράγραφος 1, του κανονισμού 1974/2006 καθώς και η λογική στην οποία στηρίζεται το συγκεκριμένο άρθρο έχουν αρκούντως σαφή και ανεπιφύλακτο χαρακτήρα ώστε ο διάδοχος να μπορεί να γνωρίζει, κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης, ότι, εάν αποφασίσει να αναλάβει τις δεσμεύσεις και αν δεν τηρήσει την πολυετή δέσμευση μετά τη μεταβίβαση της εκμετάλλευσης, μπορεί να υποχρεωθεί να επιστρέψει το σύνολο της ενίσχυσης, περιλαμβανομένων των ποσών που χορηγήθηκαν προγενέστερα στον μεταβιβάζοντα. Ο αναλογικός χαρακτήρας του κανόνα απορρέει από το γεγονός ότι, δυνάμει του άρθρου 44, παράγραφος 1, του κανονισμού 1974/2006, ο διάδοχος γεωργός δύναται να αποφασίσει ελεύθερα να μην αναλάβει τις πολυετείς δεσμεύσεις {όπως προκύπτει από το γράμμα της εν λόγω διάταξης: «[…] το πρόσωπο αυτό *δύναται* να τον υποκαταστήσει στη δέσμευση για το υπόλοιπο της περιόδου […]» (η υπογράμμιση δική μου)}. Εξάλλου, και εν πάση περιπτώσει, το προμνησθέν άρθρο 44 δεν εμποδίζει τα μέρη να συνομολογούν, με τη σύμβαση μεταβίβασης, τις αντίστοιχες ευθύνες τους σε περίπτωση μη τήρησης, από τον τελευταίο δικαιούχο, της δέσμευσης όσον αφορά την καλή διαβίωση των ζώων, με αποτέλεσμα ο διάδοχος να μπορεί να ασκήσει αγωγή κατά του μεταβιβάζοντος, βάσει του εθνικού δικαίου, ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Εντούτοις, προκειμένου να διασφαλίζεται η πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 44, παράγραφος 1, του κανονισμού 1974/2006, τέτοιες συμβατικές ρήτρες μπορούν να προβάλλονται μόνον αναγωγικώς, μετά την επιστροφή του συνόλου της χορηγηθείσας ενίσχυσης. Τέλος, στο μέτρο που η υποχρέωση επιστροφής απορρέει από τις κρίσιμες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, χωρίς να καταλείπεται διακριτική ευχέρεια στα κράτη μέλη, πέραν αυτού του άρθρου 44, παράγραφοι 2 και 3, εκτιμώ ότι η αρχή της αναλογικότητας δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση.

52. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα ότι το άρθρο 44, παράγραφος 1 και παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1974/2006, έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση κατά την οποία, κατά τη διάρκεια της περιόδου εκπλήρωσης δέσμευσης αναληφθείσας για την πλήρωση της προϋπόθεσης χορήγησης ενίσχυσης, η εκμετάλλευση δικαιούχου μεταβιβάζεται, εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, σε άλλο πρόσωπο, το οποίο αναλαμβάνει εθελοντικά την εν λόγω δέσμευση και το οποίο, εν

συνεχεία, παύει οριστικά τις γεωργικές δραστηριότητές του, ο δεύτερος δικαιούχος της ενίσχυσης υποχρεούται, κατ' αρχήν, να επιστρέψει την ενίσχυση που χορηγήθηκε για το σύνολο της δέσμευσης, περιλαμβανομένων των ποσών που εισέπραξαν οι προγενέστεροι δικαιούχοι της εν λόγω ενίσχυσης, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι έχει ήδη εκπληρώσει σημαντικό μέρος της δέσμευσής του, εκτός εάν το οικείο κράτος μέλος αποφάσισε να μην απαιτήσει την εν λόγω επιστροφή, δυνάμει των εξαιρέσεων που προβλέπονται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του εν λόγω κανονισμού.

Γ. Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

53. Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστούν τα κρίσιμα στοιχεία τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη προκειμένου να εκτιμηθεί κατά πόσον «δεν είναι εφικτή η ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης από διάδοχο γεωργό», κατά την έννοια της τρίτης προϋπόθεσης που προβλέπεται στο άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού 1974/2006.

1. Επί του παραδεκτού

54. Για τους λόγους που εκτέθηκαν στα σημεία 35 έως 38 των παρουσών προτάσεων, προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει παραδεκτό το τρίτο προδικαστικό ερώτημα.

2. Επί της ουσίας

55. Όπως υπομνήσθηκε στα σημεία 41 έως 43 των παρουσών προτάσεων, το άρθρο 44 του κανονισμού 1974/2006 θέτει, στην παράγραφο 1, τον γενικό κανόνα που εφαρμόζεται σε περίπτωση που ο δικαιούχος παύσει τις γεωργικές δραστηριότητές του, κατά τον οποίο «[ε]άν αυτό δεν συμβεί [ήτοι εάν η δέσμευση δεν αναληφθεί για το υπόλοιπο της περιόδου], ο δικαιούχος υποχρεούται να επιστρέψει τις ενισχύσεις που έχει εισπράξει», στη δε παράγραφο 2, στοιχείο α′, προβλέπει μία από τις εξαιρέσεις από τον εν λόγω γενικό κανόνα η οποία εφαρμόζεται στις ιδιαίτερες περιπτώσεις «οριστικής παύσης των γεωργικών δραστηριοτήτων» του γεωργού για λόγους που δεν ανάγονται σε ανωτέρα βία και στις εξαιρετικές περιπτώσεις που μνημονεύονται στο άρθρο 47 του ίδιου κανονισμού (και θα αναλυθούν στο πλαίσιο του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος).

56. Η εξαίρεση αυτή εφαρμόζεται εάν πληρούνται δύο προϋποθέσεις, ήτοι, αφενός, ο μεταβιβάζων δικαιούχος έχει εκπληρώσει σημαντικό μέρος της δέσμευσής του και, αφετέρου, δεν είναι εφικτή η ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης από διάδοχο γεωργό. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο διευκρινίσεις όσον αφορά την ερμηνεία της δεύτερης ως άνω προϋπόθεσης, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού 1974/2006.

57. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι η εν λόγω διάταξη φαίνεται να απαιτεί την προσκόμιση σχετικών αποδεικτικών στοιχείων από τους δικαιούχους που ισχυρίζονται ότι βρίσκονται σε τέτοια κατάσταση και όχι αφηρημένη απόδειξη περί ανυπαρξίας οποιουδήποτε διαδόχου που θα ενδιαφερόταν να αναλάβει τη δέσμευση, η οποία μπορεί να είναι αδύνατον να προσκομιστεί. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι η Groenland Poultry προσκόμισε αποδείξεις κατά τις οποίες η Vitali ενδιαφερόταν να την υποκαταστήσει στη δέσμευσή της, πλην

όμως δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει τις αναγκαίες υγειονομικές και κτηνιατρικές άδειες για την ανάληψη της γεωργικής δραστηριότητας, παρά τη συμφωνία της επιτροπής πιστωτών της Agroli Group ενόψει της μίσθωσης των εγκαταστάσεων.

58. Επ' αυτού, παρατηρώ κατ' αρχάς ότι το γράμμα του άρθρου 44, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1974/2006 κάνει λόγο για την «ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης *από διάδοχο* γεωργό», ήτοι από «οποιονδήποτε διάδοχο», και δεν αφορά έναν συγκεκριμένο διάδοχο (η υπογράμμιση δική μου). Συγκεκριμένα, εάν επιθυμούσε να δώσει έμφαση στην αδυναμία ανάληψης της δέσμευσης από τον διάδοχο της εκμετάλλευσης, ο νομοθέτης της Ένωσης θα είχε επισημάνει απλώς ότι δεν είναι εφικτή η ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης *για τον διάδοχο* γεωργό. Ως εκ τούτου, για την επίκληση της ως άνω εξαίρεσης, δεν αρκεί η ανάληψη της δέσμευσης από διάδοχο να είναι αδύνατη λόγω ειδικής δυσχέρειας που αφορά τον συγκεκριμένο διάδοχο· πρέπει αντικειμενικές περιστάσεις να εμπόδισαν τον δικαιούχο να «διασώσει» τη δέσμευση, ήτοι να μην ήταν αντικειμενικά δυνατή η μεταβίβαση της δέσμευσης.

59. Η προεκτεθείσα ερμηνεία επιρρωννύεται επίσης από τη συστηματική ερμηνεία που εκτέθηκε στο σημείο 44των παρουσών προτάσεων, κατά την οποία η διάταξη του άρθρου 44, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1974/2006 συνιστά εξαίρεση από τον κανόνα που προβλέπεται στο άρθρο 44, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού και πρέπει, επομένως, να ερμηνεύεται συσταλτικώς.

60. Τέλος, επισημαίνεται εν προκειμένω ότι, μολονότι απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει αν οι αντικειμενικές περιστάσεις μπορεί να εμπόδισαν τη μεταβίβαση της δέσμευσης της Groenland Poultry στη Vitali, εντούτοις, βάσει των πληροφοριών που παρέσχε το δικαστήριο αυτό, η ανάληψη της δέσμευσης προκύπτει ότι ήταν «εφικτή», δεδομένου ότι ο διάδοχος είχε την πρόθεση να αναλάβει τη δέσμευση, πλην όμως την ανάληψή της εμπόδισε η αδυναμία εξασφάλισης της διοικητικής άδειας, ήτοι μια ιδιαίτερη περίσταση που αφορά ειδικά τον συγκεκριμένο διάδοχο.

61. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα ότι, όσον αφορά τη φράση «ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης από διάδοχο γεωργό», το άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1974/2006 έχει την έννοια ότι παραπέμπει σε κατάσταση στην οποία η ανάληψη της δέσμευσης από διάδοχο γεωργό δεν είναι εφικτή λόγω αντικειμενικών περιστάσεων οι οποίες εμποδίζουν την τήρηση της δέσμευσης και οι οποίες δεν συνδέονται με τις ιδιαίτερες ή ειδικές περιστάσεις του συγκεκριμένου δυνητικού διαδόχου.

V. Πρόταση

62. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα του Curtea de Apel Bucureşti (εφετείου Βουκουρεστίου, Ρουμανία) ως εξής:

1) Το άρθρο 44, παράγραφος 1 και παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1974/2006 της Επιτροπής, της 15ης Δεκεμβρίου 2006, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), όπως έχει τροποποιηθεί με τον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) 679/2011 της Επιτροπής, της 14ης Ιουλίου 2011,

   έχει την έννοια ότι:

σε περίπτωση κατά την οποία, κατά τη διάρκεια της περιόδου εκπλήρωσης δέσμευσης αναληφθείσας για την πλήρωση της προϋπόθεσης χορήγησης ενίσχυσης, η εκμετάλλευση δικαιούχου μεταβιβάζεται, εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, σε άλλο πρόσωπο, το οποίο αναλαμβάνει εθελοντικά την εν λόγω δέσμευση και το οποίο, εν συνεχεία, παύει οριστικά τις γεωργικές δραστηριότητές του, ο δεύτερος δικαιούχος της ενίσχυσης υποχρεούται, κατ' αρχήν, να επιστρέψει την ενίσχυση που χορηγήθηκε για το σύνολο της δέσμευσης, περιλαμβανομένων των ποσών που εισέπραξαν οι προγενέστεροι δικαιούχοι της εν λόγω ενίσχυσης, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι έχει ήδη εκπληρώσει σημαντικό μέρος της δέσμευσής του, εκτός εάν το οικείο κράτος μέλος αποφάσισε να μην απαιτήσει την εν λόγω επιστροφή, δυνάμει των εξαιρέσεων που προβλέπονται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του εν λόγω κανονισμού.

2) Όσον αφορά τη φράση «ανάληψη της εν λόγω δέσμευσης από διάδοχο γεωργό», το άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού 1974/2006, όπως έχει τροποποιηθεί με τον εκτελεστικό κανονισμό 679/2011,

έχει την έννοια ότι:

παραπέμπει σε κατάσταση στην οποία η ανάληψη της δέσμευσης από διάδοχο γεωργό δεν είναι εφικτή λόγω αντικειμενικών περιστάσεων οι οποίες εμποδίζουν την τήρηση της δέσμευσης και οι οποίες δεν συνδέονται με τις ιδιαίτερες ή ειδικές περιστάσεις του συγκεκριμένου δυνητικού διαδόχου.